

BENE MÁRTON – DOBOS GÁBOR – TÓTH TAMÁS

Oltottak és oltatlanok

Egy új társadalmi törésvonal nyomában

Gyorsjelentés

OLTOTTAK ÉS OLTATLANOK

EGY ÚJ TÁRSADALMI TÖRÉSVONAL NYOMÁBAN

1. Vezetői összefoglaló

- Az oltottak a felvett oltóanyagtól függetlenül védettnek érzik magukat a koronavírus káros következményeitől. Az oltatlanok kifejezetten a koronavírus ellen kifejlesztett oltásokkal kapcsolatban szkeptikusak, az általános oltás- vagy orvostudomány-ellenesség kevésbé népszerű álláspont a körükben.
- Az oltásokkal kapcsolatos összeesküvés-elméletek, bár nem tartoznak az oltásellenesség vezető indokai közé, meglehetősen népszerűek az oltatlanok körében, ráadásul az ezekkel való azonosulás független a megkérdezettek iskolázottságától.
- Az oltottak és oltatlanok csoportja között érzékelhetőek ellentétek, bár ezek erőteljesen közpolitikai jellegűek, illetve a személyes felelősségre vonatkoznak. A magyar társadalom negyede azonban erőteljes ellenszenvről számolt be a másik csoport vonatkozásában. Mindezek alapján úgy tűnik, hogy az oltáshoz való viszony egy új társadalmi törésvonalat hozott létre.
- Az oltottak és oltatlanok közötti társadalmi különbségek minimálisak, egyedül az életkor tekintetében érzékelhetőek markáns különbségek. A nem és az iskolázottság tekintetében egyáltalán nem, a jövedelem és a településtípus kapcsán csak nagyon mérsékelten vannak eltérések a két csoport tagjai között. A társadalmi tőke, a véleményvezér státusz, a társadalmi bizalom és az étellel való elégedettség terén sincsen eltérés oltottak és oltatlanok között. A kormánypártok és a baloldali ellenzéki pártok támogatói oltottsági arányában nincs szignifikáns különbség, viszont a nem e pártokra szavazó választók között, így töb-

bek között a Jobbik támogatóinál, nagyobb arányban találunk oltatlanokat. A populista attitűdökkel rendelkező, illetve az összeesküvés-elméletekben jobban bízó válaszadóknál valamivel gyakoribb az oltásellenesség, a politikusokba és pártokba vetett bizalom pedig alacsonyabb az oltatlanok körében.

- Az oltatlanok nagyobb arányban támaszkodnak a Facebookra a politikai tájékozódásuk során, az oltottak ezzel szemben az oltottaknál nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a televíziónak és a rádiónak. A Facebookon a válaszadók közel azonos arányban találkoztak oltáspárti és oltásellenes hangokkal.
- A betegségen átesettek hasonló arányban oltakoznak, mint azok, akiket elkerült a vírus. Akik viszont közeli hozzátartozót veszítettek el a koronavírus miatt, nagyobb arányban döntöttek az oltás mellett. Az oltást visszautasítók mind saját magukra nézve, mind általánosságban kevésbé tartják veszélyesnek a koronavírus, azonban ők sem bagatellizálják el a vírus által jelentett kockázatokat.
- A társas közeg tekintetében érzékelhetőek a legélesebb különbségek. Akiknek a környezetében több oltatlan él, azok jóval nagyobb arányban utasítják vissza az oltást, miközben a többségében oltott ismerősökkel rendelkező emberek általában maguk is az oltás mellett döntenek.

2. Bevezetés

Az első koronavírus elleni védőoltást 2020 karácsonyának másnapján adták be Magyarországon, a pandémia korábbiaknál is súlyosabbnak bizonyuló harmadik és negyedik hulláma által megtépázott 2021-es év egyik legfontosabb közéleti témájává pedig az oltások kérdése vált. Napjainkban ritka az olyan társadalmi konfliktus vagy dilemma, amely elől nem lehet kitérni, amire minden egyes állampolgárnak reagálnia kell, és ami mindenkit személyes döntéshelyzet elé állít. A helyzetet nem könnyíti meg, hogy a talán legnagyobb téttel járó választást, a saját egészségünkről szóló döntést kell meghoznunk, ráadásul úgy, hogy a megalapozott döntéshez szükséges ténybeli szaktudással csak nagyon kevesek rendelkeznek. Keveset tudunk, az információ viszont rengeteg: a politikai elitől, a szakértőktől, a médiából és a közösségi oldalokról álláspontok, vélemények, tapasztalatok és benyomások sokasága özönlik felénk. Végeredményben az egyes állampolgárokon múlik, hogy ezek közül melyeknek ad nagyobb hitelt és végül a kínáló alternatívák közül melyik mellett teszi le a voksát.

A személyes döntésnek azonban társadalmi tétje is van. A jelenleg széles körben elfogadott tudományos és szakmai álláspont szerint a járvány elleni védekezés egyik legfontosabb eszköze a vakcina. Minél többen döntenek úgy, hogy felveszik a koronavírus elleni oltást, annál nagyobb az esély, hogy a pandémia visszaszorítható, az egészségügyi, társadalmi és gazdasági károk pedig csökkenthetőek. Ezért kulcsfontosságú megértenünk e személyes döntések hátterét és feltárni, hogy az oltás felvétele mellett döntő, valamint az azt visszautasító állampolgárok között milyen eltérések vannak társadalmi, politikai, médiafogyasztási szempontokból, illetve milyen attitűdökkel kapcsolódnak össze ezek a döntések.

Úgy véljük, hogy a megértéshez e szempontok mindegyikére szükségünk van. A társadalomtudományok közhelyszerű megállapítása, hogy a társadalmi konfliktusok ritkán választhatóak el az azokban részt vevők társadalmi-gazdasági háttérétől, beleértve az olyan jól megragadható, strukturális faktorokat, mint az iskolázottság és a jövedelem, de az olyan „puhább” társadalmi jellemzőket is, mint a társas aktivitás vagy éppen a társadalmi bizalom. A társadalmi konfliktusoknak azonban ezeken túlmenően általában politikai vetületük is van. Számos konfliktust létező politikai törésvonalak hoznak létre, táplálnak, vagy éppen erősítenek fel, másokat megjelenésük után karolnak fel politikai szereplők, majd illesztnek be a politikai küzdelmek erőterébe. Éppen ezért a konfliktusban elfoglalt pozíciók gyakran politikai szimpátiák és antipátiák függvénye is. A személyes döntés azonban nem választható el azoktól az információktól sem, amelyekkel az egyének találkoznak: a sokcsatornás, erősen fragmentált, meglehetősen zsúfolt és „zajos” in-

formációs térben aligha van két olyan egyén, akik pontosan ugyanazokkal a tartalmakkal találkozhatnak, az információfogyasztási szokások és preferenciák pedig erősen formálják személyes információs közegünket. Mindezen „külső” okok mellett viszont az egyéni tapasztalatok, percepciók és attitűdök is jelentőséggel bírnak, fontos azt is látni, hogy milyen pontokon is térnek el az oltottak és oltatlanok személyes tapasztalatai és vélekedései.

Ebben a gyorsjelentésben az oltottak és az oltatlanok közötti társadalmi, politikai, médiafogyasztási, tapasztalat- és attitűdbeli eltéréseket térképezzük fel egy 1000 fős, személyes lekérdezésre épülő, a főbb szociodemográfiai szempontokra reprezentatív kérdőíves kutatás segítségével. Fontos hangsúlyozni, hogy megközelítésünk leíró jellegű: a két minket érdeklő csoport eltéréseire fókuszálunk, a döntések okainak feltárására azonban nem vállalkozunk. Ebből praktikusán az következik, hogy ha találunk is eltérést az oltottak és oltatlanok között bizonyos jellemzők mentén, az nem jelenti azt, hogy ez a tényező szerepet játszik az oltás melletti vagy elleni döntésben. Ha a döntések mögött meghúzódó okokat nem is tudjuk ehelyütt feltárni, eredményeink segítségével részletesen megismerjük e két csoportot, és képet kapunk arról, hogy milyen hasonlóságok és eltérések vannak az oltottak és az oltatlanok között.

3. Módszertan

A kérdőíves kutatást a Závecz Research Piac- és Társadalomkutató Intézet bonyolította le 2021 novemberében (november 8. és 20. között). Az adatfelvétel kétlépcsős, arányosan rétegzett, véletlenszerűen kiválasztott 1000 személy lekérdezésével történt, a minta pedig reprezentatív az ország felnőtt (18 év feletti) lakosságára nem, életkori csoportok, iskolai végzettség és lakóhelytípus tekintetében.¹ A mintavételi torzulásokat súlyozási eljárás segítségével korrigáltuk.²

Az adatfelvétel november közepi időszaka a járvány negyedik magyarországi hullámának felívelő szakaszának ideje. Ekkorra a vakcinákhoz való hozzájutás már hónapok óta nem okozott nehézséget, tehát akinek szándékában állt, az felvehette az oltást. Ebben az időszakban az oltás felvétele még csak az egészségügyben dolgozók számára volt kötelező, illetve éppen október végén jelentették be, hogy az állami szférában elvárt lesz a vakcina, a munkaadók pedig előírhatják az oltás felvételét a munkavállalók számára. Az összes, kérdőívünk lezárásakor oltással rendelkező állampolgárnak azonban alig 1 százaléka kapta meg a bejelentés és a terepmunka vége közötti időszakban a vakcinát, az egészségügyi dolgozók pedig a magyarországi felnőtt lakosságnak csak a nagyjából 2,5 százalékát teszik ki. Mintánkban tehát feltehetően elhanyagolható azoknak az aránya, akik kényszer hatására döntöttek az oltás felvétele mellett. A felvétel lezárulásának pillanatában 6,18 millió állampolgár rendelkezett egy, 5,79 millió két, és 1,77 millió három oltással. Fontos azonban megjegyezni, hogy ekkor már hónapok óta lehetséges volt a 12 évnél idősebb gyermekeknek is regisztrálni az oltásra, tehát ezek a számok nem csak az általunk vizsgált 18 évnél idősebb korosztályra, hanem a 12 évnél idősebb korosztályra vonatkoznak.

Mintánkban a válaszadóknak kerekítve 4 százaléka kapott csak egy oltást, 58 százaléka két oltást és 19 százaléka három oltást kapott. A legalább egy oltást kapók aránya tehát kerekítve 80 százalék, az oltatlanok aránya pedig 20 százalék. A kérdőíves felmérés időpontjában csak az első oltás esetében valószínűsíthetjük, hogy annak felvétele vagy elutasítása személyes döntés eredménye, hiszen a második és harmadik oltást az első beadásának függvényében lehet felvenni. Ha valaki viszonylag későn kapta meg az első oltást, akár azért, mert sokáig bizonytalan volt, akár azért, mert a betegségen való átesése miatt erre korábban nem kerülhetett sor, akkor ő a kérdőív időpontjában még nem élhetett a második vagy

¹ Az adatfelvétel az NKFIH *Hálózatos lokalitás: A közösségi média helyi politikában játszott szerepének vizsgálata* (FK 135189), illetve a Társadalomtudományi Kutatóközpont *OLTATLANOK – COVID-kutatás* projekt támogatásával készült.

² Legkisebb súly = 0,55; legnagyobb súly = 1,66; átlag = 1, szórás = 0,27.

a harmadik oltás lehetőségével. A két oltás közötti szükséges várakozási idő oltásonként eltérő, de van olyan oltóanyag (AstraZeneca), ahol ez az ajánlások szerint három hónap is lehet. Emiatt azt a módszertani döntést hoztuk, hogy csak a legalább egy oltással rendelkező és az egyetlen oltást sem felvevő válaszadók összehasonlítására korlátozzuk az elemzést, az egy, a két és a három oltást beadatok közötti különbségekkel itt nem foglalkozunk. Ezt a döntést az is indokolja, hogy van olyan vakcina, amely egydózisú (Johnson&Johnson), tehát ott a második oltás nem szükséges a kívánt védettség eléréséhez. Elemzésünkben tehát oltottak alatt azokat értjük, akik legalább egy oltást felvettek, de adatainkból az is látszik, hogy e válaszadók 96 százaléka már legalább a második oltáson is túl van. Az oltottak csaknem fele (47%) Pfizer típusú oltást kapott első oltásként, a Sinopharm (15%), a Szputnyik (13%), az AstraZeneca (12%) és a Moderna (10%) vakcinákkal oltottak hasonló arányt képviselnek a mintában, míg a Johnson&Johnson oltóanyagot kapók csak 3 százalékot tesznek ki.

4. Oltások, indokok és ellenszerek: Mit gondolnak az oltottak és oltatlanok az oltásokról és egymásról?

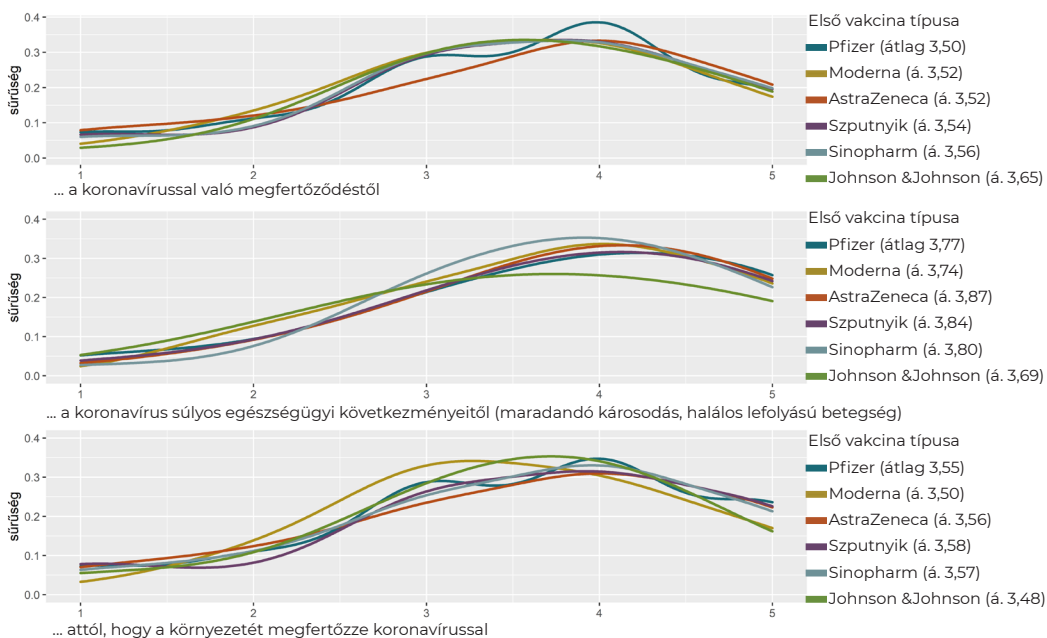
Az elemzés egyik alapvető kérdése, hogy az oltottak és az oltatlanok miként értékelik saját helyzetüket, illetve mit gondolnak a másik csoportba tartozókról.

(1) Az oltottak esetében a saját helyzetükre való reflexió az oltottság és a védettség érzése közötti kapcsolatban ragadható meg. Ennek megfelelően arról kérdeztük az oltottakat, hogy véleményük szerint mennyire védi őket az oltás a koronavírus-fertőzés különböző káros következményeitől. Mivel a közbeszédben visszatérő téma a különböző vakcina típusok hatékonyságának kérdése, érdemes az adatokat aszerint is vizsgálni, hogy a válaszadók milyen oltóanyagot kaptak.

1. ábra

Az oltottság és a védettség érzésének kapcsolata az oltottak körében

Kérjük, egy ötfokú skálán értékelje, hogy mennyire bízik abban, hogy a kapott védőoltás megvédi Önt...

Az 1. ábrán látható, hogy nincs szignifikáns eltérés ($p > 0,05$) a különböző oltást kapók között a tekintetben, hogy mennyire érzik védettnek magukat. Elmondható, hogy a „keleti” vakcinákba (Szputnyik, Sinopharm) vetett bizalom hasonlóan magas, mint a „nyugati” vakcinával (például Pfizer, Moderna) való oltottság esetében. Az oltottak általában viszonylag védettnek érzik magukat, bár a legtöbben a „mésékeltlen védett” kategóriát (3-as és 4-es érték) jelölték meg az ötfokú skálán.

A fertőzés különböző káros következményeit vizsgálva megállapítható, hogy a megkérdézett oltással rendelkezők általánosságban szignifikánsan ($p < 0,001$) jobban bíznak abban, hogy egy fertőzés esetén az oltás megvédi őket a vírus káros egészségügyi következményeitől,³ mint abban, hogy magával a megfertőződéssel⁴ vagy a környezetük megfertőzésével⁵ szemben nyújt védelmet a vakcina. Mindazonáltal a különböző káros következményekkel kapcsolatos percepciókban nem figyelhető meg nagy eltérés.

(2) Az oltatlanok helyzetértékelésének vizsgálatához az oltásellenesség lehetséges okaira vonatkozó, általánosan megfogalmazott kérdést használtunk: arra kértük az oltatlan válaszadókat, hogy egy ötfokú skálán jelöljék, mennyire értenek egyet az általunk felsorolt, a közbeszédben gyakran megjelenő kilenc oltásellenes érvel (2. ábra).

Ha egyetértő álláspontként definiáljuk a skálán az „inkább egyetértek” és a „teljes mértékben egyetértek” válaszokat (a 4-es és 5-ös értékeket), megállapíthatjuk, hogy az oltatlanok a felsorolt kilenc érv jelentős többségével egyetértettek: 54 százalékuk legalább hat, 18 százalékuk pedig legalább nyolc érvel egyetértett.

A válaszok alapján úgy tűnik, az oltatlanok körében az oltással szembeni bizalmatlanság legfőbb okai magához a vakcinához köthetőek. Ezek az oltóanyag káros hatásaitól való félelem, a vakcinák hatékonyságában való kételkedés, valamint az azzal kapcsolatos aggodalom, hogy a vakcinák kifejlesztése túlságosan gyorsan történt, és kevés információval rendelkezünk azok működéséről. Ezekkel az érvekkel az oltatlan válaszadók 73–81 százaléka egyetértett (azaz 4-es vagy 5-ös értéket jelölt meg). A vakcinával kapcsolatos kétségek mellett az oltásellenesség egyik fontos indokának tekinthető az oltatlanok saját immunrendszerébe vetett hite is, az ehhez kapcsolódó állítással a válaszadók majdnem 80 százaléka egyetértett.

A válaszok alapján az oltásellenességnek kevésbé indoka a vírus által jelentett veszély lebecsülése, illetve az általános oltás- vagy orvostudomány-ellenesség

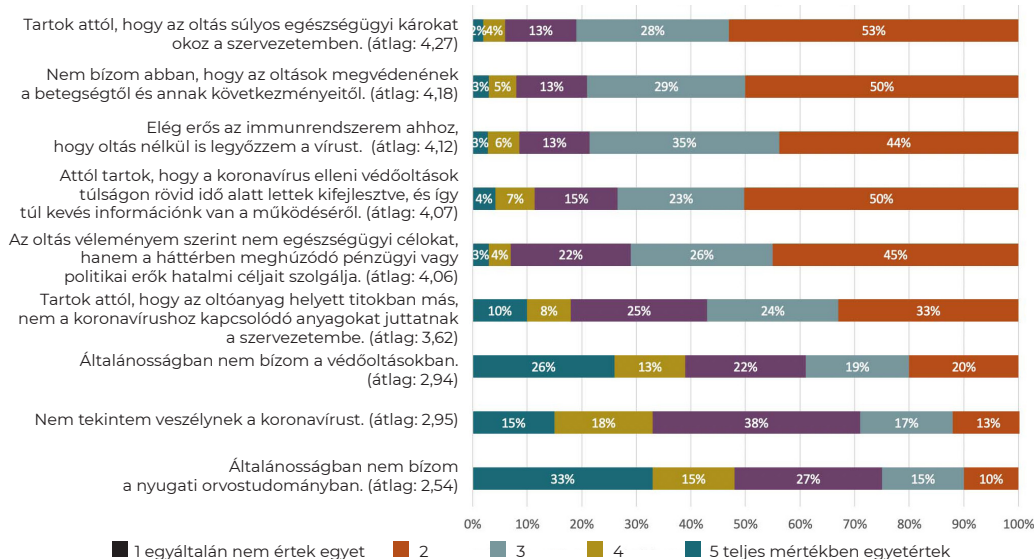
3 Átlag: 3,79; szórás: 1,07.

4 Átlag: 3,52; szórás: 1,11.

5 Átlag: 3,55; szórás: 1,13.

2. ábra Az oltásellenesség érvei az oltatlanok körében

Az emberek különböző okokból utasíthatják vissza a koronavírus elleni védőoltást. Kérjük, egy 5-fokú skálán értékelje, hogy mennyire ért egyet az alábbi állításokkal... (Oltatlanok, N=190)

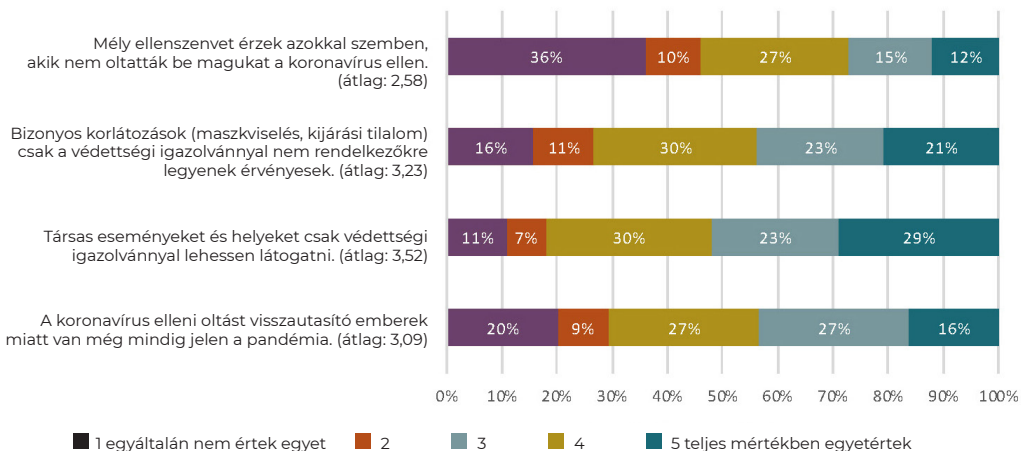
– a bizalmatlanság tehát kifejezetten a COVID-oltással szemben nyilvánul meg, nem általában az oltásoknak szól. Ezzel szemben a minta alapján az összeküvés-elméletek viszonylag nagy népszerűségnek örvendenek. Az oltatlan válaszadók 71 százaléka egyetért azzal, hogy az oltások a háttérben meghúzódó pénzügyi és politikai erők hatalmi céljait szolgálják, de a radikálisabb verzióval („az oltóanyagok helyett valamilyen titkos anyagot juttatnak a szervezetbe”) is egyetért a válaszadók több mint fele (57 százalék).

(3) A válaszadók helyzetértékelése vizsgálatának harmadik fontos eleme annak felmérése, hogy a megkérdezettek mit gondolnak a másik csoportba tartozókról (azaz az oltottak az oltatlanokról, és fordítva). Az adatok (3. ábra) azt mutatják, hogy az oltottak jelentős része egyetért⁶ az oltatlanokra vonatkozó külön szabályokkal: 44 százalékuk támogatja, hogy bizonyos korlátozások csak az oltatlanokra legyenek érvényesek, 52 százalékuk pedig védettségi igazolványhoz kötné a társas események látogatását. Ezzel szemben – talán nem meglepő módon – az oltatlanok döntő többsége (71 százalék) úgy gondolja, hogy a védettségi igazol-

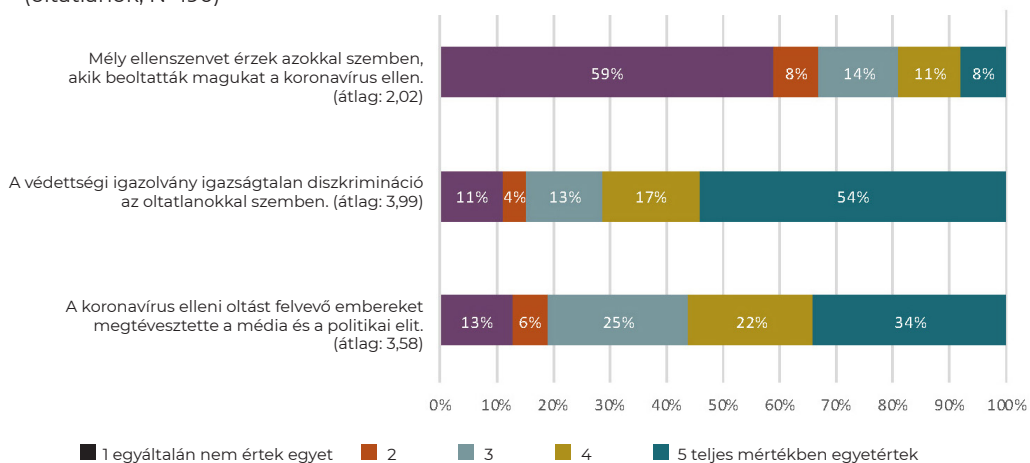
6 A korábbiakkal analóg módon, egyetértő véleménynek tekintjük a 4-es és 5-ös értéket.

3. ábra Az oltottak és oltatlanok közti ellentétek

Kérjük egy 5-fokú skálán értékelje, hogy mennyire ért egyet a következő állításokkal...
(oltottak, N=787)

Kérjük egy 5-fokú skálán értékelje, hogy mennyire ért egyet a következő állításokkal...
(oltatlanok, N=190)

vány bevezetése igazságtalanul diszkriminálja őket.

A kérdéssorban konkrétan rákérdeztünk a két csoport tagjai közötti ellenszenvre is. Adataink szerint az oltottak közel fele (46 százalék), míg az oltatlanok kétharmada (67 százalék) nem érez ellenszenvet a másik csoport tagjaival szem-

ben.⁷ Nem elhanyagolható azonban azoknak az aránya sem, akik erős ellenszenvet táplálnak a másik csoport tagjai iránt: minden negyedik oltott (27 százalék) és minden ötödik oltatlan (19 százalék) válaszába a másik csoporttal szembeni mély ellenérzésről számolt be.

Komolyabb ellentétek figyelhetők meg a felelősségtulajdonítás terén. Az oltottak 43 százaléka úgy gondolja, hogy az oltatlanok tehetők felelőssé azért, hogy a koronavírus még mindig velünk van. Az oltatlanok több mint fele (56 százalék) pedig úgy vélekedik, hogy az oltottakat megtéveszti a média és a politikai elit.

Összességében elmondható tehát, hogy az oltottak és oltatlanok közötti érzelmi polarizáció nem túl erős, de azért nem is elhanyagolható: a társadalom negyede ellenérzéseket táplál a saját pozíciójával szembenálló csoport tagjaival szemben. Ez alapján az oltottság kérdése tehát tekinthető a társadalmat legalább mérsékelten polarizáló új törésvonalnak. Ugyanakkor az adatainkból az is látható, hogy az érzelmi polarizációnál jelentősebb a közpolitikai alapú (védeltségi igazolvány kérdése) és a felelősségtulajdonításhoz kapcsolódó polarizáció.

⁷ Ők azok a megkérdezettek, akik az „egyáltalán nem értek egyet”, illetve az „inkább nem értek egyet” kategóriák valamelyikét (1-es vagy 2-es értéket) jelölték meg válaszként.

5. Társadalmi háttér és oltottság

Az emberek szocidemográfiai háttere értelemszerűen meghatározhatja azt, hogy fel kívánják-e venni az oltást vagy sem. Az alábbiakban a társadalomtudományi kutatásokban gyakran használt társadalmi helyzetre vonatkozó tényezők és az oltottság kapcsolatát vizsgáljuk, arra keresve a választ, hogy a különböző társadalmi csoportokba tartozók körében eltérő-e az oltáshoz való viszony.

(1) Adataink azt mutatják, hogy az iskolázottság tekintetében az egyes kategóriák szintjén sincsen szignifikáns eltérés ($p>0,05$) az oltottak és az oltatlanok között (1. táblázat). Tehát – a közhiedelmekkel ellentétben – az oltás felvétele és az iskolázottság között nincsen kapcsolat, a különböző iskolai végzettséggel rendelkező válaszadók nem veszik fel az oltást szignifikánsan eltérő arányban.

1. táblázat
Az iskolázottság és az oltottság kapcsolata

Oltottság	Iskolázottság				Összesen
	Legfeljebb általános iskola	Szakmunkás-képző	Középiskola	Főiskola/ egyetem	
Oltatlan	71 (19,6%)	38 (24,2%)	60 (19,7%)	22 (15%)	191 (19,7%)
Oltott	291 (80,4 %)	119 (75,8%)	245 (80,3%)	125 (85%)	780 (80,3%)
Összesen	362 (100 %)	157 (100%)	305 (100%)	147 (100%)	971 (100%)

$$\chi^2=4.102 \cdot df=3 \cdot \text{Cramer's } V=0.065 \cdot p=0.251$$

Elemzésünkben azt is vizsgáltuk, hogy van-e különbség az egyes oltatlan iskolázottsági csoportok között az oltás megtagadását alátámasztó, korábban bemutatott érvek szintjén: más indokok húzódnak-e meg a magasabb és alacsonyabb iskolai végzettségű válaszadók oltásellenessége mögött. A 2. ábrán felsorolt kilenc állításból hét olyan volt, amelynél nem volt megfigyelhető szignifikáns különbség az egyes iskolai végzettséggel rendelkező csoportok között, kettő esetében találtunk csak kisebb eltéréseket. Elsőként, a középiskolai végzettséggel rendelkezők a többi csoportnál valamivel kevésbé bizalmatlanok azal kapcsolatban, hogy az oltás megvéd a koronavírustól és annak káros következményeitől ($p<0,05$). Másodsor, a középiskolai végzettséggel rendelkezők attól is kevésbé tartanak, hogy az oltás súlyos károkat okozna a szervezetükben ($p<0,05$). Figyelemreméltó eredmény, hogy a konspirációkon alapuló érvek, így a pénzügyi-politikai érdekre fókuszáló, illetve a szervezetbe titkos anyagokat juttat-

tó magyarázatok hasonló népszerűségnek örvendenek mindegyik iskolázottsági csoportban, azaz az összeesküvés-elméletekbe vetett hit és az iskolai végzettség között nincs kapcsolat. Érdeemes megjegyezni azt is, hogy a válaszadók körében legkevésbé népszerű általános oltás- és orvostudomány-ellenesség szintjén sem jelenik meg eltérés a különböző iskolázottsággal rendelkező csoportok között.

(2) Bár a jövedelem és az oltottság közötti kapcsolat nem szignifikáns ($p < 0,1$), a legmagasabb jövedelmi szinttel rendelkező társadalmi csoportban már szignifikánsan alacsonyabb az oltatlanok aránya, mint a nagyon nehezen, vagy a nehezen boldogulók körében ($p < 0,05$). Egészen pontosan azon válaszadók, akik kényelmesen megélik a jelenlegi fizetésükből, 91 százalékban döntöttek az oltás felvétele mellett, míg a legnagyobb anyagi nehézségekkel küzdők mindössze 72 százaléka oltatta be magát.

2. táblázat
A jövedelem és az oltottság kapcsolata

Oltottság	Jövedelem				Összesen
	Nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkben	Nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkben	Kijövünk a jelenlegi jövedelmünkben	Kényelmesen megélik a jelenlegi jövedelmünkben	
Oltatlan	13 (28,3%)	74 (20,7%)	92 (18,4%)	6 (9,5%)	185 (19,2%)
Oltott	33 (71,7%)	284 (79,3%)	407 (81,6%)	57 (90,5%)	781 (80,8%)
Összesen	46 (100%)	358 (100%)	499 (100%)	63 (100%)	966 (100%)

$$\chi^2=6,935 \cdot df=3 \cdot \text{Cramer's } V=0,085 \cdot p=0,074$$

(3) Az oltottság és az oltatlanság tekintetében nincsen szignifikáns ($p > 0,05$) eltérés a mintánkban szereplő nők és a férfiak között (3. táblázat). Az oltottak és oltatlanok aránya nemek szerinti bontásban szinte pontosan követi a teljes mintában megjelenő „80–20”-as arányt.

3. táblázat
A nem és az oltottság kapcsolata

Oltottság	Nem		Összesen
	Férfi	Nő	
Oltatlan	87 (19,9%)	104 (19,2%)	191 (19,5%)
Oltott	351 (80,1%)	437 (80,8%)	788 (80,5%)
Összesen	438 (100%)	541 (100%)	979 (100%)

$$\chi^2=0,029 \cdot df=1 \cdot \text{Cramer's } V=0,085 \cdot p=0,865$$

(4) A felmérésünk alapján az életkor (4. táblázat) az a demográfiai tényező, amely leginkább kapcsolatot mutat az oltottsággal. Az életkor és az oltottság között szignifikáns, bár mérsékelt erősségű korreláció áll fenn ($r=0,16$, $p<0,001$). Az egyes korcsoportok között is világosan érzékelhető az eltérés: az eredmények azt mutatják, hogy az idősebb emberek nagyobb arányban döntöttek az oltás felvétele mellett. A 18–39 év közötti válaszadók több mint negyede visszautasította az oltást, míg a 60 év feletti korosztályban ez az arány mindössze 13 százalék.

4. táblázat
A kor és az oltottság kapcsolata

Oltottság	Korcsoport			Összesen
	18–39	40–59	60–	
Oltatlan	94 (27,1%)	57 (18,2%)	40 (12,6%)	191 (19,5%)
Oltott	253 (72,9%)	257 (81,8%)	278 (87,4%)	788 (80,5%)
Összesen	347 (100%)	314 (100%)	318 (100%)	979 (100%)

$$\chi^2=22,791 \cdot df=2 \cdot \text{Cramer's } V=0,153 \cdot p=0,000$$

(5) Ha a megkérdezetteket lakóhelyük szerint csoportosítjuk (5. táblázat), azt láthatjuk, hogy az oltottság terén csak a Budapesten és a nem megyei jogú városokban élők között van szignifikáns különbség: a fővárosiak szignifikánsan nagyobb mértékben veszik fel az oltást, mint a nem megyei jogú városokban élő válaszadók. A budapesti válaszadók 87 százaléka oltatta be magát, míg a városi (de nem megyei jogú városi) lakhellyel rendelkezők esetében ez a szám 77 százalék. A községek (80 százalék) és a megyeszékhelyek (82 százalék) lakóinak oltottsági szintje azonban nem tér el szignifikánsan az előző két csoport oltottsági arányától.

5. táblázat
A településtípus és az oltottság kapcsolata

Oltottság	Településtípus				Összesen
	Budapest	Megye- székhely	Város	Község	
Oltatlan	24 (13,4%)	30 (18,1%)	81 (23,1%)	56 (19,7%)	191 (19,5%)
Oltott	155 (86,6%)	136 (81,9%)	269 (76,9%)	228 (80,3%)	788 (80,5%)
Összesen	179 (100%)	166 (100%)	350 (100%)	284 (100%)	979 (100%)

$$\chi^2=7,412 \cdot df=3 \cdot \text{Cramer's } V=0,087 \cdot p=0,060$$

(6) Vizsgálatunk a fentiekben elemzett, alapvető szociodemográfiai tényezőkön túl a társadalmi háttér további elemeinek feltárására is kísérletet tett. Elsőként azt vizsgáltuk, hogy a társadalmi tőke szempontjából van-e eltérés az oltottak és az oltatlanok között, azaz azt feltérképezni, hogy vajon az oltottak vagy az oltatlanok rendelkeznek-e szélesebb körű és intenzívebb társas aktivitással.⁸ Másodsor, mivel bizonyos személyek véleménye erőteljesebben hathat más emberek meggyőződéseire, a „véleményvezérek” jelentőségét is érdemes figyelembe venni, hiszen ha egyik csoporton belül nagyobb a véleményvezérek aránya, az e csoport véleményének társas hatását is felerősíti.⁹ Harmadik kérdésünk arra irányult, hogy a társadalmi bizalom tekintetében vannak-e eltérések az oltottak és oltatlanok között, azaz az embertársaiba általában bizalmat helyező vagy azokkal szemben bizalmatlan válaszadók oltakoznak-e inkább.¹⁰

8 A skálához felhasznált változók: „Szoros személyes kapcsolatot ápolok a családtagjaimmal”; „Szoros személyes kapcsolatot ápolok a közeli barátaimmal”; „Szeretek széles ismerősi körrel kapcsolatot tartani”; „Nagyon sok ember van, akivel jóban vagyok”; „Úgy érzem, hogy egy közösség része vagyok”. A válaszadók minden állítás esetén az egyetértésük mértékét egy 5-fokú skálán fejezhették ki.

9 A skálához felhasznált változók: „A barátaimmal és ismerőseimmel általában azokról a témákról beszélgetünk, amit én hozok fel”; „Ha valakit meg akarok győzni valamiről, akkor az általában sikerül; Könnyen tudok hatni más emberekre”; „A barátaim és ismerőseim között általában én vagyok az, aki dönt a fontosabb kérdésekben”; „Az emberek a környezetemben gyakran úgy tesznek, ahogyan én tanácsolom nekik”. A válaszadók minden állítás esetén az egyetértésük mértékét egy 5-fokú skálán fejezhették ki.

10 A következő kérdés alapján: „Általánosságban Ön mit mondana? A legtöbb emberben meg lehet bízni, vagy inkább azt, hogy nem lehetünk elég óvatosak az emberi kapcsolatokban? Helyezze el véleményét a skálán, ahol a „0” azt jelenti, hogy nem lehetünk elég óvatosak, a „10” pedig azt, hogy a legtöbb ember megbízható.”

Végül, azt is vizsgáltuk, hogy az étellel való elégedettség szempontjából tapasztalható-e bármilyen különbség.¹¹

Elemzésünk azt mutatja, hogy e tényezők egyikénél sem észlelhetők szignifikáns különbségek az oltottak és oltatlanok között, tehát társas aktivitásukban, „véleményvezér” szerepükben, társadalmi bizalmukban és az étellel való elégedettségükben is hasonló a két csoport ($p > 0,05$).

A társadalmi háttér és az oltottság kapcsolatára irányuló vizsgálat eredményeit összefoglalva elmondható a különböző iskolázottsági, jövedelmi és nemi csoportokban az oltottak és oltatlanok aránya nagyon hasonló, egyedül az életkor szerinti eltérés mondható jelentős tényezőnek a válaszadók átoltottságát illetően: minél magasabb az életkor, annál nagyobb eséllyel oltatták be magukat a válaszadók. Ez valószínűleg nem független attól, hogy a közbeszédben a koronavírus a krónikus betegek mellett elsősorban az idősebb korcsoportokba tartozókra tartják veszélyesnek. A „puhább” társadalmi kategóriák tekintetében azonban semmilyen különbség nem észlelhető oltottak és oltatlanok között.

¹¹ A következő kérdés alapján: „Mindent összevetve mennyire elégedett mostani életével? Kérem, válaszoljon egy 10-fokú skálán, ahol az „1” jelenti, hogy ön nagyon elégedetlen, a „10” pedig hogy Ön nagyon elégedett”

6. Politika és oltottság

Amióta a koronavírus járvány 2020 tavaszán megérkezett Magyarországra, a téma folyamatosan a politika napirendjén szerepel, legyen szó a korlátozások szükségességéről vagy elégségességéről, vagy arról, hogy az oltásnak milyen szerepe kellene, hogy legyen a járvány elleni védekezésben. Az oltottság felvételének vagy elutasításának kérdése tehát nem csupán az egyének társadalmi helyzetéből vagy egészségügyi megfontolásokból, de a válaszadók politikai kötődéséből is adódhat.

(1) A pártszimpátia és az oltatlanság kapcsolatában a felmérés eredményei azt mutatják, hogy nincs szignifikáns különbség a Fidesz–KDNP és a baloldali ellenzéki pártok szavazói között (6. táblázat). A Fidesz–KDNP szimpatizánsai között a legalacsonyabb az oltatlanság (12 százalék); ugyanez a mutató a baloldali ellenzéki szavazók között 16 százalék, ez az eltérés azonban nem szignifikáns ($p > 0,05$). A beoltatlanok aránya azonban szignifikánsan nagyobb a Jobbik, az egyéb pártok szavazói, valamint a pártokhoz nem kötődő állampolgárok köreiben, mint a Fidesz–KDNP és az ellenzéki pártok szavazói között. A Jobbik-szimpatizánsoknak több mint a harmada, míg az egyéb pártok szavazóinak csaknem a fele oltatlan. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy az egyéb pártokkal szimpatizálók száma mindössze huszonhárom fő volt az 1000 válaszadót magába foglaló felmérésben, itt tehát az alacsony elemszám miatt nem érdemes messzemenő következtetéseket levonni.

6. táblázat
A pártszimpátia és az oltottság kapcsolata

Oltottság	Pártszimpátia					Összesen
	Fidesz KDNP	Baloldali ellenzék	Jobbik	Egyéb pártok	Egyik sem	
Oltatlan	43 (11,9%)	33 (15,7%)	38 (5,8%)	11 (47,8%)	41 (26,6%)	166 (19,4%)
Oltott	319 (88,1%)	177 (84,3%)	68 (64,2%)	12 (52,2%)	113 (73,4%)	689 (0,6%)
Összesen	362 (100%)	210 (100%)	106 (100%)	23 (100%)	154 (100%)	855 (100%)

$$\chi^2=50,259 \cdot df=4 \cdot \text{Cramer's } V=0,242 \cdot p=0,000$$

(2) A kutatásunk arra is kereste a választ, hogy okozhatott-e szavazatvesztést a Fidesz–KDNP számára az oltatlanok körében a párt oltás melletti elköteleződése. Az 1000 fős mintában ötven olyan válaszadó található, aki saját bevallása szerint 2018-ban a Fidesz–KDNP-re szavazott, de most nem a kormánypártokat jelölte

meg támogatandó pártként. Az ötven „pártelhagyó” választónak azonban mindössze 14 százaléka, azaz hét válaszadó oltatlan. Ez alapján feltételezhető, hogy nem az oltást elutasító állampolgárok hátráltak ki a Fidesz mögül, következésképpen a kormánypártok oltás melletti elköteleződése minden bizonnyal nem okozott jelentősebb szavazatvesztést a Fidesz–KDNP számára. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy ebben az esetben az alacsony elemszám miatt nehéz határozott következtetést levonni.

(3) A felmérésünk eredményei azt mutatják, hogy a populista attitűdök¹² szignifikánsan összefüggenek az oltás elutasításával ($p < 0,001$), bár a kapcsolat nem túl erős ($r = 0,13$). A populista attitűdöket mérő skála nulla és öt közötti értékeket vehetett fel, ahol az oltatlanok átlagosan 3,9 (szórás: 0,74), míg az oltottak 3,65 értéket (szórás: 0,70) jelöltek meg. Annak ellenére, hogy van eltérés a két csoport populista attitűdjeinek erősségét (fokozatait) illetően, az attitűdökben mért különbség mérsékeltnek mondható.

(4) Hasonló eredmények mutatkoznak az összeesküvés-elméletekre való fogékonytságot mérő skála¹³ és az oltottság összevetésénél. A kapcsolat szignifikáns ($p < 0,001$), de gyenge ($r = 0,13$): az oltatlanok valamivel fogékonyabbak az összeesküvés-elméletekre, mint az oltottak, de nagy eltérésről itt sem beszélhetünk.¹⁴

(5) Nagyobb különbség figyelhető meg ugyanakkor, amikor azt nézzük, hogy a válaszadók mennyire bíznak a pártokban és a politikusokban. Egy tízfokú skálán jelölve az álláspontokat, az oltottak szignifikánsan ($p < 0,001$) jobban bíznak a pártokban és a politikusokban is, mint az oltatlanok.¹⁵

Összegezve, a felmérés eredményei azt mutatják, hogy a kormánypártokkal vagy a baloldali ellenzékkel nem szimpatizáló válaszadók körében magasabb az oltatlanok aránya. Ezeknek a személyeknek az attitűdjeiben valamivel magasabb

12 A skálához felhasznált változók: „A parlamentben ülő politikusoknak az emberek akaratát kellene követniük”; „A legfontosabb politikai döntéseket az embereknek, és nem a politikusoknak kellene meghozniuk.”; „Az elitek és az átlagemberek között nagyobb politikai különbségek vannak, mint az átlagemberek között általában.”; „Inkább egy állampolgár képviseljen, mint egy erre szakosodott politikus.”; „A megválasztott politikai szereplők túl sokat beszélnek, és túl keveset tesznek.”; „Amit az emberek kompromisszumnak hívnak a politikában, valójában csak saját elveik kiárúsítása”. A válaszadók minden állítás esetén az egyetértésük mértékét egy 5-fokú skálán fejezheték ki.

13 A skálához felhasznált változók: „Sok nagyon fontos dolog történik a világon, amelyekről a nyilvánosság soha nem szerez tudomást.”; „A kormányzati hatóságok alaposan megfigyelnek minden állampolgárt.”; „Vannak titkos szervezetek, amelyek erősen hatnak a politikai döntésekre.”

14 Oltottak – átlag: 3,70; szórás: 0,95. Oltatlanok – átlag: 4,00; szórás: 0,81.

15 A pártok esetében:

oltottak – átlag: 4,15; szórás: 2,30; oltatlanok – átlag: 3,40; szórás: 2,22.

A politikusok esetében:

oltottak – átlag: 4,12; szórás: 2,29; oltatlanok – átlag: 3,36; szórás: 2,23.

szintű populizmus érzékelhető, fogékonyabbak az összeesküvéselméletekre, mint az oltott személyek, de nagy különbségről ezeken a területeken nem beszélhetünk. A politikai elitbe helyezett bizalom azonban lényeges eltérés, ami jelen esetben azért fontos, mert a mainstream politikai elit egyöntetűen az oltás fontossága mellett foglalt állást, és aktívan propagálták is az oltás felvételét. Az oltatlanok azonban bizalmatlanabbak a politikai elittel, így annak meggyőző ereje is korlátozottabb lehet.

7. A tájékozódás szerepe

Az, hogy egy állampolgár miként vélekedik az oltás szükségességéről, természetesen nem független attól sem, hogy az illető milyen információkkal rendelkezik a témáról. A kutatásban ennek megfelelően a válaszadók tájékozódási szokásaival is foglalkoztunk. Arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen szerepet játszanak az oltottak és oltatlanok tájékozódásában a különböző hír- és médiafogyasztásra alkalmas források.

(1) A felmérésben résztvevőket arra kértük, hogy egy ötfokú skálán értékeljék, mennyire fontosak számukra a politikai folyamatokról való tájékozódásában a barátok, ismerősök, a televízió, a rádió, a napilapok, hetilapok, online hírportálok és a Facebook. A felsorolt médiumok közül adataink alapján csak a Facebook, a televízió és a rádió kapcsolható össze az oltottság kérdésével. Az oltatlanok tájékozódásában szignifikánsan ($p < 0,001$) nagyobb szerepet játszik a Facebook, mint az oltottak esetében, az oltottak csoportjának pedig a televízió és a rádió fontosabb, mint az oltatlanok számára.¹⁶

(2) A kutatás megvizsgálta a különböző médiumok kombinációjának oltottsággal kapcsolatos összefüggéseit is (7. táblázat). Felmérésünkben három médiumcsoportot különböztettünk meg: a hagyományos médiumokból (televízió, rádió, napilapok és hetilapok), a hírportálokból, illetve a közösségi médiából (Facebook, YouTube és Instagram) történő tájékozódást. Az adatok kiértékelésekor az a személy számított az egyes médiumtípusok fogyasztójának, aki a bármely kategóriához tartozó médium esetében az ötfokú skálán legalább négyes értéket adott arra a kérdésre, hogy mekkora szerepet játszik a politikai tájékozódásában az adott hírforrás.

Az oltatlanok aránya a csak hírportálokról tájékozódók körében a legmagasabb: akiknek a politikai tájékozódásában se a hagyományos, se a közösségi média nem játszik szerepet, csak a hírportálok, azoknak a 45 százaléka nem oltatta be magát. Fontos kiemelni, hogy a teljes mintából csak egy nagyon kicsi, tizennyolc főből álló csoportra jellemző ez a tájékozódási mintázat (azaz hogy csak a hírportálokon keresztül értesül a politikai eseményekről). Szintén figyelemre méltó, hogy azok körében, akinél a közösségi média nagy szerepet játszik a tájékozódásban, szinte bármilyen hírforráskombinációnál magasabb az oltatlanok

¹⁶ A Facebook esetében:

oltottak – átlag: 2,56; szórás: 1,48; oltatlanok – átlag: 2,96; szórás: 1,43.

A televízió esetében:

oltottak – átlag: 3,66; szórás: 1,27; oltatlanok – átlag: 3,31; szórás: 1,39.

A rádió esetében:

oltottak – átlag: 2,57; szórás: 1,42; oltatlanok – átlag: 2,27; szórás: 1,36.

7. táblázat
A médiafogyasztás és az oltottság kapcsolata

Oltottság	Médiafogyasztás								Összesen
	Hagyományos	Hagyományos és hírportál	Hagyományos és social media	Hírportál	Mindenhonnán	Sehonnán	Social media	Social media és hírportál	
Oltatlan	40 (13%)	7 (14,3%)	28 (27,2%)	18 (45%)	26 (16,9%)	41 (20,3%)	10 (25%)	15 (25%)	185 (9,4%)
Oltott	268 (87%)	42 (85,7%)	75 (72,8%)	22 (55%)	128 (83,1%)	161 (79,7%)	30 (75%)	45 (75%)	771 (80,6%)
Összesen	308 (100%)	49 (100%)	103 (100%)	40 (100%)	154 (100%)	202 (100%)	40 (100%)	60 (100%)	956 (100%)

$$\chi^2=32,471 \cdot df=7 \cdot \text{Cramer's } V=0,184 \cdot p=0,000$$

aránya, mint a közösségi médiát a politikai tájékozódásban nem használó csoportoknál. Miközben az oltatlanok aránya a csak a hagyományos médiára támaszkodó, a válaszadók csaknem harmadát kitevő csoportban 13 százalék, a hagyományos médiát és hírportálokat egyaránt fogyasztó csoportokban 14 százalék, a közösségi médiára is erőteljesen támaszkodó csoportokban az oltatlanság eléri a 25 százalékot még akkor is, ha a válaszadók a közösségi médiás tájékozódást hagyományos médiával vagy hírportálokkal egészítik ki. Az egyetlen kivétel ez alól az a csoport, amelynél mindhárom hírforrás fontos szerepet játszik; ezen válaszadók-nál ugyanis csak 17 százalék az oltatlanok aránya.

(3) A felmérés egy másik kérdése arra fókuszált, hogy milyen gyakran találkoznak a válaszadók politikai tartalmakkal a különböző médiatípusokban, és ennek milyen kapcsolatai lehetnek az oltottsággal vagy oltatlansággal. Az eredmények egybevágóan az adott médiumtípus fontosságára vonatkozó kérdésből ki-rajzolódó eredményekkel. Eszerint megállapítható, hogy minél gyakrabban találkozik valaki a Facebookon politikai tartalmakkal, annál valószínűbb, hogy nem oltatta be magát ($p < 0,001$): az oltottak a hétfokú skálán átlagosan 3,75 pontot (szórás: 2,41), míg az oltatlanok 4,47 pontot (szórás: 2,36) adtak a válaszaikban a Facebookon látott politikai tartalmak gyakoriságát firtató kérdésre. A televízióból való hírküldetés esetében kisebbek a különbségek, de még mindig szignifikánsak ($p < 0,05$): az oltottakhoz 5,75 (szórás: 1,41), míg az oltatlanokhoz 5,5 (szórás: 1,46) átlagérték tartozik. Tehát az oltatlanok jóval gyakrabban találkoznak politikai tartalmakkal a Facebookon, míg az oltottak valamivel gyakrabban találkoznak politi-

kával a tévében. A rádióból való hírkitettségek esetében azonban nincs szignifikáns eltérés az oltottak és oltatlanok között.

(4) Mivel a Facebook a legnépszerűbb közösségi médium Magyarországon, kutatásunk azt is vizsgálta, hogy vannak-e eltérések az oltottak és oltatlanok Facebook-aktivitásában. Fontos ugyanis, hogy az oltottak és oltatlanok között milyen arányban vannak a Facebookon hangadónak számító felhasználók. Az eredmények szerint nincs szignifikáns eltérés ($p > 0,05$) az oltottak és oltatlanok között, ami azt jelenti, hogy mindkét csoport hasonló mértékben tesz közzé vagy szól hozzá politikai tartalmakhoz a Facebookon.

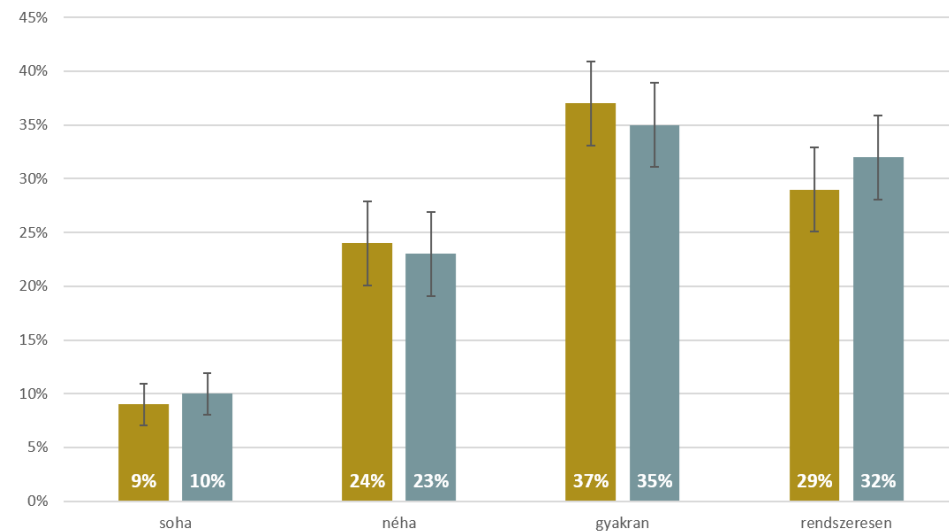
A tájékozódás mintázatait és az aktivitást összevetve elmondható, hogy a Facebookról való politikai tájékozódás inkább jellemzi az oltatlanokat, akik viszont nem aktívabbak ezen a platformon, mint a beoltott társaik. Következésképpen korántsem mondható, hogy az oltatlanok véleménye és aktivitása markánsabban érzékelhető a Facebookon.

(5) A tájékozódás egy fontos eleme, hogy a megkérdezettek milyen gyakran találkoznak az oltásokat népszerűsítő vagy azokat negatív színben feltüntető tartalmakkal. Adataink azt mutatják (4. ábra), hogy ezen a téren sincs érdemi eltérés oltottak és oltatlanok között, mindkét csoport ugyanolyan mértékben volt kitéve az oltásokat támogató és ellenző tartalmaknak ($p > 0,05$). Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az oltáspárti és oltásellenes tartalmakkal a magyar Facebook-felhasználók nagyon hasonló arányokban találkoztak. Ez azt jelenti, az oltásellenes hangok, amelyek a hagyományos médiában szinte marginálisnak számítottak az oltás felvételének erőteljes politikai- és médiapropagálásához képest, könnyebben eljutottak a magyar Facebook-felhasználókhoz, mint más médiafelületeken. A válaszadóknak több mint fele azt jelezte, hogy gyakran vagy rendszeresen találkozott mind a vakcinaellenes, mind az oltást támogató tartalmakkal. A válaszadóknak mindössze kevesebb mint 10 százaléka jelezte, hogy soha nem találkozott a Facebookon a vakcinaellenes vagy az oltást támogató tartalmakkal. Az oltáspárti és -ellenes hangok Facebookos kiegyensúlyozottsága annak fényében különösen figyelemreméltó, hogy a Facebookon is komoly állami hirdetési kampány zajlott az oltások népszerűsítésére.

Az eredményeket összegezve az mondható el, hogy az oltatlanok politikai tájékozódásában fontosabb szerepet tölt be a Facebook az oltottakhoz képest, ráadásul a Facebookon nagyszámú oltásellenes tartalomnak voltak kitéve a felhasználók. Azon személyek viszont, akik felvették az oltást, fontosabb hírforrásként tekintenek a televízióra és a rádióra, mint az oltatlanok.

4. ábra Oltástámogató és oltásellenző tartalmaknak való kitétség a Facebookon

Az elmúlt hónapokban milyen gyakran találkozott a Facebookon...?

- ...a koronavírus elleni védőoltások veszélyeiről vagy szükségtelenségéről szóló tartalmakkal.
- ...a koronavírus elleni védőoltás fontosságát hangsúlyozó tartalmakkal.

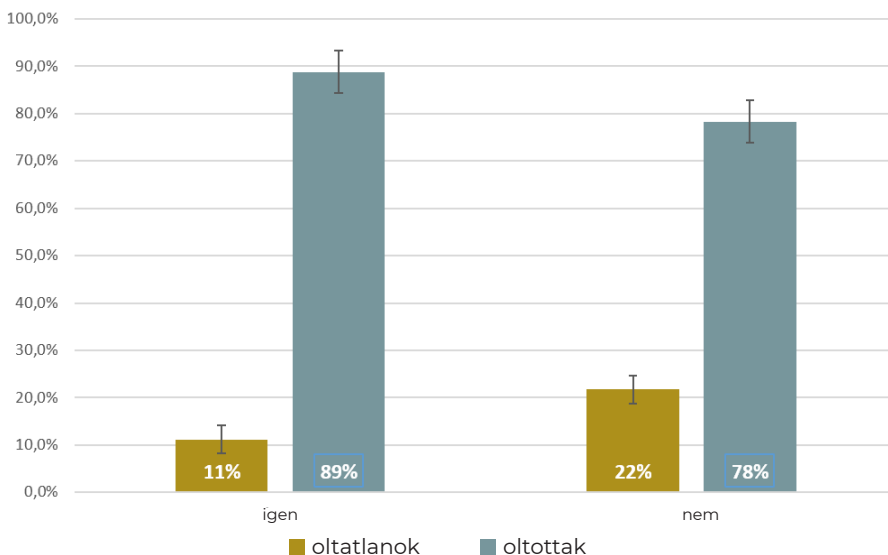
8. A közvetlen tapasztalatok és a környezet szerepe

Az előzőekben foglalkoztunk a válaszadók szociodemográfiai helyzetével, politikai nézeteivel és tájékozódási szokásaival. Ezek olyan tényezők, amelyek közvetlenül a válaszadó személyéhez kötődnek (bár a formálásukban értelemszerűen szerepe lehet a környezetüknek is). A jelentés utolsó részében a környezet szerepére fókuszálunk, és azt vizsgáljuk, hogy a koronavírussal való esetleges találkozás mennyire alakítja a megkérdezettek álláspontját.

(1) Adataink alapján a betegségen való átesés és az oltottság között nincsen szignifikáns kapcsolat ($p > 0,05$). A COVID-fertőzésen átesett válaszadók között hasonló arányban találunk oltottakat és oltatlanokat, tehát az oltás visszautasítása nem kapcsolódik össze azzal, hogy a válaszadó természetes védelemre tett-e szert a betegség átvészelésével. Ezzel szemben annak nagyobb jelentősége lehet az oltás felvételében, hogy a megkérdezett családtagjai vagy közeli ismerősei körében történt-e a koronavírushoz köthető haláleset (5. ábra). Az oltatlanok aránya szignifikánsan ($p < 0,001$) alacsonyabb abban a csoportban, ahol a közvetlen környezetben haláleset történt, feltételezhető tehát, hogy akik közvetlenül találkoztak a COVID-fertőzés súlyos (halálos) következményével, nagyobb hajlandóságot mutatnak az oltás felvételére.

5. ábra
A fertőzésben elhunyt hozzátartozó és az oltottság kapcsolata

Közeli ismerősei és családtagjai között volt-e olyan, aki a koronavírus okozta megbetegedésben hunyt el?

(2) A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a koronavírus jelentette veszély megítélése és az oltás felvétele között viszonylag erős összefüggés van. Az oltottak még az oltás felvétele után is veszélyesebbnek ítélik magukra nézve a vírus okozta veszélyt, mint az oltatlanok.¹⁷ Az 6. ábra alapján a fő különbség a két csoport között az, hogy alacsony (19 százalék) azoknak az oltottaknak az aránya, akik a kérdéshez tartozó 10 fokú skálán az alacsonyabb veszélyérzetet jelentő 1 és 5 közötti értékek valamelyikét jelölték, míg az oltottak csaknem fele (46 százalék) a skálának ezen a felén helyezte el saját magát.

(3) A személyes veszélyérzeten túlmenően a koronavírus jelentette általános veszély megítélésben is eltérés mutatkozik az oltottak és oltatlanok csoportja között (6. ábra), az oltottak általában veszélyesebbnek érzik a koronavírusot, mint az oltatlanok.¹⁸ A legélesebb eltérés a koronavírusban nagy veszélyt látók tekintetében tapasztalható: az oltottak több, mint fele (52 százalék) 8-as vagy e feletti értéket jelölt a 10 fokú skálán, az oltatlanok közül viszont csak minden ötödik válaszadó tekintette ennyire veszélyesnek a vírust (19 százalék).

Mindazonáltal fontos hangsúlyozni, hogy az oltatlanok esetében sem beszélhetünk arról, hogy teljesen veszélytelennek gondolnák a koronavírusot. Az átlagos jelölt érték nem csak az oltottak, de az oltatlanok körében is 5 feletti, azaz inkább érzik inkább veszélyesnek a vírust, mint veszélytelennek, még akkor is, ha a veszélyérzetük méréskeletbb, mint azoknak, akik be vannak oltva.

(4) A kutatás során felvett adatok azt mutatják, hogy az oltottság kérdésének leginkább a közvetlen környezet oltottságához lehet köze, az oltottak és oltatlanok arányában a legjelentősebb eltérések a társas közeg oltáshoz való viszonyával kapcsolatban tűnnek ki (7. ábra). Azok körében, akiknek környezetében többségében vannak az oltottak, mindössze minden huszadik válaszadó oltatlan (4,5 százalék). Ezzel szemben, azoknak a körében, akinek a környezetében nagyrészt oltatlan emberek vannak, minden második válaszadó oltatlan (51 százalék). Ennek alapján úgy tűnik, a társas környezet oltáshoz való viszonya kulcsszerepet játszik az oltás felvételében illetve elutasításában.

Összességében az adatok azt mutatják, hogy míg a megkérdezettek szocio-demográfiai háttere, politikai beállítottsága, illetve tájékozódási szokásai kevésbé meghatározóak az oltottság kérdésben, a koronavírusal kapcsolatos közvetlen tapasztalatok és attitűdök tekintetében már inkább különböznek egymástól az oltottak és oltatlanok. Az oltottak személyesen és általánosságban is veszélyesebbnek érzékelik a koronavírusot, továbbá a közeli hozzátartozót elvesztett, illetve oltott társas közeggel rendelkezők körében is nagyobb arányban találunk oltottakat.

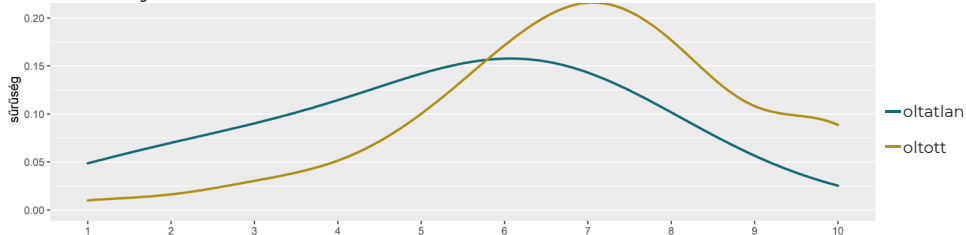
¹⁷ Oltottak – átlag: 6,97; szórás: 1,95. Oltatlanok – átlag: 5,27; szórás: 2,19.

¹⁸ Oltottak – átlag: 7,59; szórás: 1,83. Oltatlanok – átlag: 5,80; szórás: 2,06.

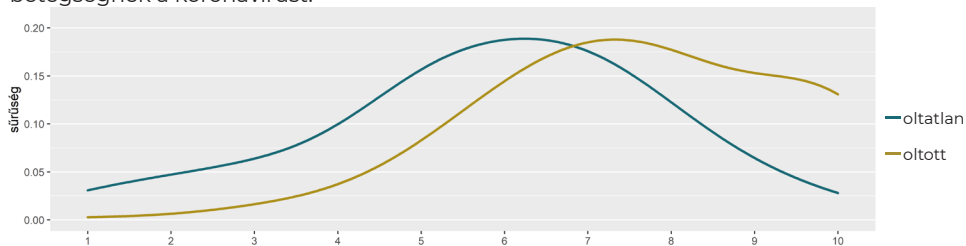
6. ábra

Az oltottság és a személyes, illetve az általános veszélyérzet kapcsolata

Kérjük, egy 10 fokú skálán értékelje, hogy jelen pillanatban mennyire érzi saját magára nézve veszélyesnek a koronavírust.

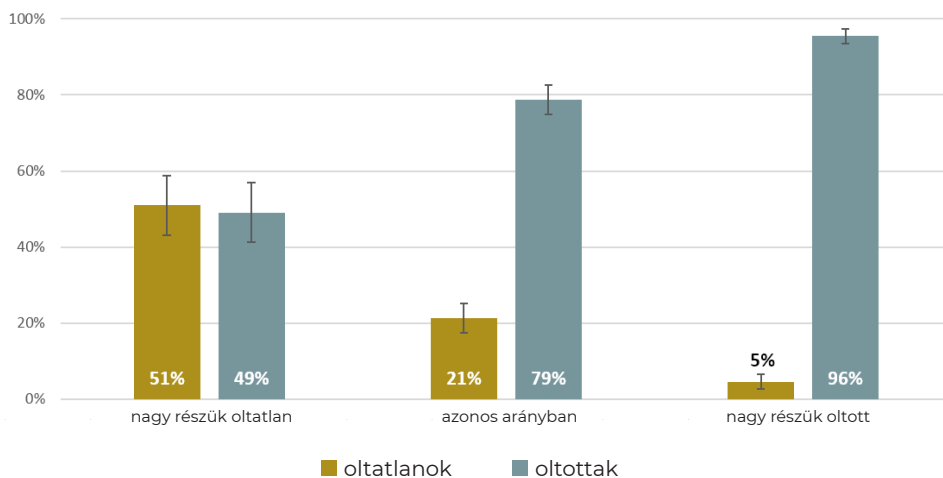
Kérjük, egy 10 fokú skálán értékelje, hogy általánosságban mennyire tekinti veszélyes betegségrnek a koronavírust.

7. ábra

A társas közeg oltottsága és a személyes oltottság kapcsolata

Barátai és családtagjai között milyen arányban vannak oltottak és oltatlanok?

9. Konklúzió

Az oltásokhoz való viszony által teremtett társadalmi törésvonal láthatóan kevésbé írható le a társadalmi ellentéteket hagyományosan megragadni képes társadalmi és politikai jellemzőkkel.

Kutatásunkban részletes képet próbáltunk adni az oltottak és az oltatlanok közötti társadalmi, politikai, tájékozódásbeli, tapasztalati és attitűdök szintjén megjelenő különbségekről. Eredményeink alapján a legtöbb vizsgált tényező mentén nincs vagy csak minimális különbségek vannak a két csoport között, egyedül az életkor, a politikai bizalom, a Facebookról való tájékozódás, illetve a társadalmi közeg oltáshoz való viszonya kapcsán találhatóak markánsabb eltérések.

Az oltottak oltóanyagtól függetlenül inkább védettnek érzik magukat a koronavírus negatív következményeitől, tehát az oltóanyag körüli viták nem eredményeznek erősebb elbizonytalanodást. Az oltatlanok számos, az oltás megtagadása mellett gyakran felhozott érveléssel egyetértenek, azonban az látható, hogy kifejezetten a koronavírus elleni vakcinákkal szemben bizalmatlanok, és kevésbé egy általános oltásellenességről van szó, illetve a vírus által okozott veszélyek bagatelizálása sem különösebben jellemző.

Eredményeinkből látható, hogy az oltások felvétele nem társadalmilag neutráls döntés abban az értelemben, hogy a döntés két oldalán lévők markáns véleményeket alakítanak ki a másik csoport tagjaival szemben. A másik csoporttal szembeni ellenérzések elsősorban közpolitikai alapúak, tehát a közpolitikai megkülönböztetés szükségességére vagy éppen káros voltára vonatkoznak, de a felelősségtulajdonítás szintjén is erőteljesen megjelennek, azaz a sajáttól eltérő döntést következményeiben károsnak tekintik a válaszadók. E két dimenzióhoz képest az érzelmi szembenállás kevésbé éles, de azért nem elhanyagolható, hiszen a társadalom negyede erőteljes ellenérzéseket táplál az ellentétes döntés mellett elköteleződött állampolgárokkal szemben. Mindezek alapján úgy tűnik, hogy az oltások felvételének kérdése valóban egy új társadalmi törésvonalat teremtett a magyar társadalmon belül, ami bár talán nem olyan éles, mint más, régebb óta létező társadalmi-politikai törésvonalak, azonban olyan területen jelentkezik, aminek nincs sok előzménye a hazai társadalmi-politikai térben.

Ez a törésvonal azonban jóval kevésbé ragadható meg a politikai-társadalmi konfliktusokat hagyományosan magyarázni képes fogalmakkal. A két csoport közötti szociodemográfiai és társadalmi alapú különbségek elhanyagolhatóak, szinte ugyanolyan a társadalmi összetétele a két csoportnak. Egyedül az életkor számít jobban, ami a koronavírus által jelentett veszély életkori vetülete miatt kevésbé meglepő. Ezenkívül a magasabb jövedelműek és a budapestiek azok, akik

kissé nagyobb arányban képviseltetik magukat az oltottak között. A „puhább” társadalmi jellemzők, így a társadalmi aktivitás (társadalmi tőke), a véleményvezérség, a társadalmi bizalom vagy az étellel való elégedettség szintén nem tűnik relevánsnak a két csoport leírásában.

Politikai téren már jobban kitapinthatóak különbségek, de itt sem beszélhetünk olyan markáns politikai alapú elkülönülésről, mint más társadalmi konfliktusoknál. A kormánypártok és a baloldali ellenzék pártjainak szavazói között nincsenek eltérések, viszont más pártok támogatói között, különösen a Jobbik támogatóinál, már magasabb arányban találunk oltatlanokat. A másik fontosabb eltérés a politikai elitbe vetett bizalom esetében figyelhető meg: a politikai elitben kevésbé bízó emberek kisebb arányban döntenek az oltások mellett, tehát amellet az opció mellett, amit a politikai elit meglehetősen egységesen (bár különböző hangsúlyokkal) képviselt az elmúlt hónapokban. Kisebb mértékben számítanak a populista attitűdök és az összeesküvésre való fogékonyság, de ezek kapcsán azért markáns különbségekről nem beszélhetünk az oltottak és oltatlanok között.

A politikai tájékozódás mintázatai tekintetében azonban erősebb eltéréseket észleltünk. Világosan látszik, hogy az oltatlanok nagyobb arányban támaszkodnak a Facebookra, míg az oltottak a professzionális médiát inkább előnyben részesítik. Ennek azért is van különös jelentősége, mert tapasztalataink szerint a professzionális médiában az oltás melletti érvek jóval nagyobb felületet kaptak, mint az oltásellenes hangok, a Facebookon azonban ezen a téren kiegyensúlyozottabb a felhasználók tapasztalata. Annak ellenére, hogy a politikai elit és a professzionális média a Facebookon is nagy hatókörrel rendelkező hangadónak számít, ráadásul a kormányzat komoly közösségi média hirdetési kampányt is épített az oltásokat népszerűsítő üzenetekre, a felhasználók saját bevallásuk szerint közel ugyanolyan mértékben találkoztak oltáspárti és oltásellenes tartalmakkal. A Facebook tehát jelen esetben láthatóan képes volt kiegyenlíteni a hegemon vagy domináns elíteldiskurzust, és számos felhasználóhoz eljuttatni az abból kiszűrölő nézeteket és véleményeket. Talán ennek is köszönhető, hogy még azon közösségi médiából tájékozódó állampolgárok körében is magasabb az oltatlanok aránya, akik ugyanakkor a professzionális médiatermékekből is rendszeresen tájékozódnak.

Az oltottak és oltatlanok közötti legerősebb különbségek a társas közeg összetételében jelentkeznek. Akinek a környezetében az oltásellenes hangok erőteljesebbek, azok nagy arányban döntenek az oltás elutasítása mellett, míg azokat, akiket inkább oltottak vesznek körül, szinte egyöntetűen az oltás felvételét választják. Természetesen a kutatás megközelítéséből adódóan itt sem beszélhetünk egyér-

telműen oksági viszonyról, ráadásul az is felvethető, hogy a társas közegünk érzékelését saját álláspontunk is torzíthatja. Azonban az eredmények mögött az is plauzibilis magyarázat lehet, hogy egy olyan kérdésben, amelyben nagyon kevés biztos információ áll rendelkezésre, és az elérhető álláspontok közötti döntés lényegében hitkérdéssé válik, az emberek inkább támaszkodnak saját ismerőseik, barátaik véleményére, mint a politikai elit vagy a média álláspontjára. A társas közeg esetleges felértékelődése mindenesetre fontos, talán az oltakozáson is túlmutató szempont, amire a jövőben érdemes lehet külön is odafigyelni. A társas közeghez képest kevésbé lényeges, de azért jelentőséggel bír a személyes tapasztalatok és érzékelések szerepe: az oltatlanok saját magukra és általában nézve is kevésbé tartják veszélyesnek a koronavírust, mint az oltottak, de azért nem is bagatellizálják el annak jelentőségét. Akit azonban közeli ismerős elvesztésén keresztül közvetlenebbül is érintett a vírus, nagyobb arányban döntött az oltás felvétele mellett.

Összességében tehát úgy tűnik, hogy az oltottak és oltatlanok közötti eltérések leginkább a tájékozódási mintázatokban és a társas közeg összetételében ragadhatóak meg. Ez azt is mutatja, hogy az elíteldiskurzus erejét éppen az informális jellegű csatornák gyengítik, napjaink információs terében ezek képesek lehetnek egy életképes „alternatív” diskurzust teremteni. A jövőre nézve fontos kérdés lehet, hogy ez az újonnan kiemelkedő társadalmi törésvonal idővel, a koronavírus régóta várt visszaszorulásával párhuzamosan elhalványul, akár teljesen el is tűnik vagy a megváltozott környezethez alkalmazkodva valamilyen formában tovább él (például tudományellenesség, általános oltásellenesség stb.).